

*Acta synodi Edammensis, gehouden anno 1586
den 2 Juny stilo novo.*

Die dienaeren ende ouderlingen der gemeynte Jesu Cristi in Noort-
hollant, mitsgaders die dienaeren ende ouderlingen, presenterende die Wal-
sche kercke in tselfde quartier, bynnen Edam vergaerdert zynde, hebben
nae aenroepinge van den naem des Heeren tot eenen presidem vercoren

---

1) »om vuyt — verscryven” ontbr. in C. 2) »omnis” A en G hebben »omnium”.

D. JOANNEM DAMIUM, dienaer des woerts tot Haerlem, ende tot eenen scribam JOANNEM HALLIUM, dienaer des woerts bynnen Amsterdam, diewelcke tot eenen assessorem genomineert hebben monsieur DE LA VIGNE, dienaer der Walscer kereken tot Amsterdam.

Den preside, assessore ende scriba geseten zynde, zyn die credentien gelesen, alzoo de naemen hiernaer volgen:

Edam	Enchusen dienaeren:
dienaeren:	JACOBUS BASILIUS,
WILHELMUS PUPPIUS,	PASCASIUS BACZ ³⁾ .
THEODORICUS THEODORI.	Ouderlingen:
Ouderlingen:	JAN CORNELISSZ,
GEERAERT HUBRECHTS,	CLAES REYERSZ ⁴⁾ .
CLAES JACOBSZ van Purmerent. ¹⁾	
	Amsterdam dienaer:
Alcmaer dienaeren:	JOANNES HALLIUS.
PETRUS HARRETIUS ²⁾ ,	Ouderlinck:
JACOBUS VOLCKERSZ.	RUTGER HUDDEN,
Ouderlingen:	GEERAERT ANTHUENISSZ.
SYMOEN FRERICXZ,	
NANNINCK JACOBSZ.	Haerlem dienaer:
	JOANNES DAMIUS,
Hoorn dienaeren:	JOANNES WOLFIUS.
CAROLUS AGRICOLA,	Ouderlingen:
JACOP WILHELMUS.	DAMIUS JACOBSZ,
Ouderlingen:	JAN CLAESSEN.
JAN CORNELISZ,	
PIETER ARRIAENSZ.	Monsieur DE LA VIGNE, dienaer.
	NICOLAS LUCIER ⁵⁾ , ouderlinck.

Ende alsoo vuyt het classis van Haerlem eenen diaken in de plaetse van eenen ouderlinck is gesonden, heeft de vergaerderinge, om dier oyr-saecken van haerluyden voertgebrachte lettende ⁶⁾, voer ⁷⁾ desen tyt sulcx laeten passeren, mits conditien dat naemaels hetselfde in eegen consequentie zal getrocken worden.

Ende overmits vuyt het classis van Amsterdam die tweede dienaer van Muden ⁸⁾, HENRICUS PETRI, met subite siecte besocht zynde, nyet heeft moegen compareren, gemerct die van Amsterdam geenen tyt had-

¹⁾ »van Purmerent» ontbr. in A. ²⁾ »Harretius» A heeft »Aritius», G »Honetius». ³⁾ »Bacz» A heeft »Bartz», C »Bacx», G »Bachers». ⁴⁾ »Reyerssz» ontbr. in G. ⁵⁾ »Lucier» C en G hebben »Luar». ⁶⁾ »lettende» ontbr. in G. ⁷⁾ »voer» A heeft »op». ⁸⁾ »van Muden» ontbr. in A.

den eenen anderen te verkiesen, zyn die broederen daermede tevreden geweest, mits conditie dat in gelycken gevalle by tyts zooveel moegelyck een ander vercoren worde.

Daernae zyn in handen genomen die instructien der gecommiteerden, vuyt diewelcke dese naevolgende articulen beraempt zyn om doer die gecommiteerde deses Noorthollantschen quartiers den nationalen synodo, aen ¹⁾ zyne Excellentie in den Haghe beroepen, voer te draegen.

ART. 1. Voeryerst opdat den dienst des evangelii moege bequaemelyck ²⁾ ter plaetsen, daer hy is, onderhouden ende ander plaetsen, die tot noch toe sonder dienst gestaen hebben, gevoechlycker met dienaeren ende schoelmeesteren versien worden, dat men wilde letten op het nootdrufte onderhoudt derselfden, dat oock derselfden weduwen ende weesen eerlyck ³⁾ onderhouden werden.

ART. 2. Overmits metterdaet bevonden ⁴⁾, dat eenige plaetsen, tot exercitie van de waere religie gedestineert zynde, tot peerdestallen, soldaten- ende vagabondenlogisen ende van sommige ambachtslyuden, als vischeren ende dyergelycken meer, misbruyct, veronreyniget ende verwoestet werden, tenderende tot ergernisse ende cleynachtige van Godes heylige woert, wert versocht, dat hierinne geremedieert werde naer behooren.

ART. 3. Ende aengemeret de suyvere leere des evangeliums doer sommiger onrustiger menschen lasterlycke ⁵⁾ scriften, als JOANNES HARANGII ⁶⁾, COEHASII, HERMANNI HERBERTSZ ende DIERIC VOLCKERSZ CORENHERT, tot achterdeel veel eenvoudiger menschen bevochten wert, is het versoecken, dat in die jegenwoerdige vergaerdinge hetselvede doer bequame middelen moege verhoedet ende, zoo noodich bevonden, beantwoerdet werden.

ART. 4. Naerdyen oock groote ende afgryselijke misbruycken des huwelycken staets als lichtveerdige, heymelycke beloften ende quytshelddingen, onordentlycke byslapingen voer die bevestingen, item bloetschanden ende dyergelycke hoerderyen meer bevonden werden, dat oock hierinne ordre gestelt werde.

ART. 5. Dat op het aennemen ende afsetten der schoelmeesteren ende meesterssen behoirlyck gelettet werde, gemerct allerley geesten haer onderwinden scholen te houden tot corruptie van de jonge juecht.

---

¹⁾ »aen" A en G hebben »van". ²⁾ »bequaemelyck" G heeft »bequamer".
³⁾ »eerlyck" ontbr. in A. ⁴⁾ Achter »bevonden" hebben A, C en G nog »wordt".
⁵⁾ »lasterlycke" ontbr. in A. ⁶⁾ »Harangii" A heeft »Harnigii".

ART. 6. Ende naedemael de pauselycke superstitie doer het heyme-lycke insluypen der mispapen ende monicken. diewelcke haer noch onderwinden te leeren, doopen, trouwen ende hertrouwen, sterckelyck gevoedet wort, daerbeneven de bedevaerden, ommegangen, omleydinghe der beesten om die kercken ende dyergelycken afgoderye gedreven, oeyck doer die conventiculen der Wederdooperen den loop des evangeliï grootelyck verhindert wert, dat denzelvigen voercoemen werde.

ART. 7. Dat oeyck de ¹⁾ superstitionse luyden over die doden ende begraeffnisse afgesteld werde.

ART. 8. Dat oeyck den boeckdruckeren ende vercooperen nyet toege-
laeten en werde eenige ergerlycke boecken te drucken ofte te vercoopen.

ART. 9. Ende alzoo bevonden wert, dat op den Sondagen tot prophanatie ende verhinderinge des godlycken woerts onder die predicatien dronckenschappen, spelen, singen, om die kercken te loopen clappen, dansscholen ²⁾ te houden, oeyck in menichte die wegen te besetten tot spot dergener, die haer begeven willen tot aenhooringe van Godes woert, ende op eenige plaetsen die huysluyden sick op eenige penen verbinden dat godlycke woert aen te hooren, gepleget wart ³⁾, wort noodich bevonden, dat hierinne versien worde.

ART. 10. Wort noodich ⁴⁾ bevonden, dat die kerke int gemeyne belastet werde by die bedieninge des doops die ouders mitsgaders die getuygen te voideren.

ART. 11. Ende alzoo by sommige magistraten ende edelen onder het praetext juris patronatus tegens die wettige beroepingen, in dese Nederlandsche kercken tot noch toe gebruyct, sommige onbequaeme dienaeren ingedrongen werden, versoecken die broederen, dat hierinne geremedieert werde.

ART. 12. Dat oeyck tot beter onderhoudinge des ministerii die heeren Staten ende steden vermaent werden, een seker getal van studenten in die universiteyt tot Leyden ofte andere beroempde academien aengevoedet ende onderhouden werde.

ART. 13. Dewyle men oeyck bevindet, dat die papen ende monicken

---

¹⁾ »de" A heeft »t", C »dat". ²⁾ »danscholen" A heeft »danssen". ³⁾ »gepleget wart" ontbr. in A. ⁴⁾ »noodich" A heeft »goedt".

doer die jaerlixte alimentatie in haer superstitie gesterct werden, oft het nyet geraeden ¹⁾, dat soedaenige penningen ad meliores usus, als tot onderhoudinge der studenten ende dyergelycke, geemployeert moegen werden.

ART. 14. Ende overmits die bagynen in sommige steden met groote onstichtinge noch in haer gewoonlyck superstitiose habytten gaen, oyck doer die onderlingen bywoonungen grootelycx in die affgoderyen gesterct werden, wort versocht, dat zulcx voercoemen worde.

ART. 15. Dat oyck den gemeynen bedelaeren ende vagabonden ge-weert werden.

ART. 16. Beroerende die controversie der kercke van Leyden heeft die vergaerderinge voer goet gevonden, dat hetselfde geschil in den tegenwoerdigen nationali synodo doer die gedeputeerden zooveel moege-lyck sal afgehandelt werden.

ART. 17. Overmits by sommige steden zeker zwaricheyden voerge-worpen zyn tegen die kerckenordonnantie, in die vergaerderinge tot Middelborch geraempt, daeromme deselfde tot noch toe generaelyck nyet geaccepteert is, wert begeert, dat zyne Excellentie believen wil dieselfde te confirmeren.

Particularia voer die gedeputeerden.

ART. 18 ²⁾. 1. Van het nachtelyck ommeloopen lanx der straeten der jongeluyden.

2. Van allerhande commedyen te spelen.
3. Van het mesbruyck der kerckelycke goederen.
4. Van het onbehoirlyck verpachten der ampten oft offitien ³⁾.
5. Van DIERICK VOLCKERTSZ.

Andere articulen, by dese vergaerderinge gehandelt ende besloten.

ART. 19. 1. Belangende het spelen van lichtveerdige ende weerelt-lycke gesangen op klokken ende orgelen is eendrachtelycken besloten, dat een yeder kercke, die daarvan gebruyck heeft, zal aenhouden by haer overheytt, dat zulcx gebetert werde.

ART. 20. 2. Dat het gebruyck der heydenscher ende scriftuerlycken

---

¹⁾ Achter »geraeden» heeft A »was», C »weere». ²⁾ »Art. 18» ontbr. in A en C. Evencens »Art. 19» enz. enz. ³⁾ »ampten oft offitien» A heeft »kercklyckke goederen».

comedien den schoolmeesteren van een yeder kerecke, daer se zyn ofte int gebruyck mochten komen, zullen geweest werden.

ART. 21. 3. Is voergeslaegen om van zyne Excellentie te versoecken eenen algemeynen vastendach, die nae die vergaerdinge des nationalen synodi mochte gehouden worden. Maer overmits die cortheyt des tyts ende dat zyne Excellentie alreede daervan by sommige gesproken heeft sonder nochtans dyen alsoch int werck te stellen, is goet gevonden te verwachten, wat by zyne Excellentie van selfs daerinne gedaen zal worden.

ART. 22. 4. Aengaende die lyckpredicken is goet gevonden die te laeten blyven by den 48 artickel des Middelburchschen synodi.

ART. 23. 5. Is voergesteld van die Alcmariaensche classe, dat des stadts dienaer JACOBUS LOMANNUS voer het Noorthollantsch quartier in die saecke ¹⁾ van Leyden als aen oncosten verschoten heeft die somme van 7 gulden, tot welcker betaelinghe die van Amsterdam gesettet zyn op 26 st, gelyck oeyck Hoorn, Almar ende Enchuysen yder op gelycke somme, Haerlem op 20 sts., Edam op 16 sts., die se gehouden zullen zyn metten yersten den LOMANNO in handen te bestellen.

ART. 24. 6. Is toegelacten, dat die Fransche kerecke zal hebben die vryhey om voer dese reyse, overmits zekere redenen, eenen dienaer harer gemeynte te benaemen, die met onsen gesanten in den Haege tot den nationalen synodum zal verschynen.

ART. 25. 7. Syn afgeveerdiget tot den nationalen synodum die E.E. D. JOANNES DAMIUS, dienaer des woorts tot Haerlem. D. ANDREAS HALIUS, ²⁾ dienaer des woorts tot Hoorn, ende D. PHELIPPUS CORNELI. ouderline van die Amsterdamsche gemeynte, diewelcke beneffens haer credentie sal naergegeven werden zeker instructie, van denwelcken sy haer in den synodo reguleren zullen.

ART. 26 8. Is gelesen die begeerte D. ARNOLDI, dienaer des woorts tot Delft, aengaende die oplegginge van zeker verachterde somma, be-loopende 26 gulden 9 sts 8 penningen, die verschoten zyn in die saecke COOLHASI, in den Haege verhandelt, ende besloten, dat die classes opleggen sullen elck voer zyn hooft 3 gulden ende 16 ³⁾ sts ende dat die

¹⁾ »in die saecke" A heeft »voor die". ²⁾ »Halius" A heeft »Hagius", C »Haluus" en G »Dacius". ³⁾ »16" G heeft »6".

betaelt hebben, zullen metten yersten zulex verclaeren aen die kercke van Amsterdam. Maer overmits dat die classe van Zuythollant meer zyn dan van Noorthollant, zullen die van Zuythollant op haer nemen hetgene datter te betaelen overblyven zal, wanneer dat elk classis zyne quota opgebracht heeft achtervolgende het Hoornsche besluit.

ART. 27. 9. Dewyle oyck dicwils zwaricheyden voervallen, overmits die *acta synodalia* nyet alletyt voerhanden synt, is stichtelyck bevonden, dat alle verhandelingen zoo particuliere, provinciale als nationale, beginnende van den synodo bynnen Empden gehouden, in een boeck op gemeyne costen der classen gecopieert werden. Ende zal hetzelfde boeck altyt van die laeste synodaelsche vergaerdinge op die naestcoemende medegebracht werden. Ende hebben die broederen dit werck opgeleegt die gemeynthe van Amsterdam, behoudens dat alle classes haere *acta synodalia*, die se by haer hebben, metten yersten zullen oversenden, dat oyck een register aller handelingen, in denzelven acten begrepen, zal gemaect.

ART. 28. 10. Overmits dat die gesanten op den particularem synodum van wegen der verdeylinge der logisen geene bequame communicatie tsaemen houden connen, is voer goet gevonden by den classen in deliberatie te stellen, oftet nyet bequaemelycker waere die gedeputeerden van elk classis op desselven classis onkosten af te veerdigen, opdat alzoo die voersz. gesanten aen elk classis tsaemen in een huys mochten vergaerden.

ART. 29. 11. Is besloten, dat het naestcoemende particulier Noorthollantschen synodus zal gehouden werden bynnen Alcaer.

ART. 30. 12. Is oyck goet gevonden, dat in steden, daer kercken zyn van diversche spraecken, als nu zyn Duytsche ende Walsche, om goede eendracht ende correspondentie te houden, dat alle maenden ettelycke dienaeren ende ouderlingen van beyden zyden vergaerden zullen om, des noot zynde, met raede malcanderen zooveel moegelyck by te staene.

ART. 31. Ende gemeret van die Walsche kereke swaricheyt voertgebracht is op het stuck van die excommunicatien, heeft die vergaerdinge voer goet gevonden te blyfven by den 39 artikkel, bynnen Middelborech over dit stuck geraempt, welverstaende dat die Walsche kereke zal communiceren met die naestgelegenen Duytsee classe.

Particulares questiones.

ART. 32. 1. Wert gevraecht, oft yemant, die tot zynen jaeren gecoomen

is. den cristelycken doop versoeckende, doch en can hem der cristelycke discipline noch nyet onderwerpen noch totten heyligen avontmael begeben, moegen totten doop toegelaeten werden. Wert geantwoert in genere, dat wanneer yemant waere, die den heyligen doop van herten sonder superstitie begeert ende bekent die leere voer recht, wert oyck bevonden eenes stichtelycken wandels, dat men soedanigen den doop nyet zal weygeren, al ist dat hy vuyt swacheyt het gebruyck des nachtmaels noch nyet can beloven noch hem der cristelycken discipline can onderwerpen.

ART. 33. 2. Wert gevraecht, oft men die persoonen trouwen ende bevestigen zal, daervan die eene ongedoopt ende andere gedoopt is. Wort geantwoert, dat tzelfde geenssins geschieden zal.

ART. 34. Wort gevraecht, hoe men doen zal in die tsamencompste der jonge liedens als vryers ende vrysters om haer te oeffenen int particulier in Godes woert met lesen, vuytleggen, vraegen voer te stellen ende singen. Wort geantwoert, alzoogroote desordre in vele plaetsen daervuyt gevolget, dat het stichtelycker waere dieselfde gans te onderlaten, doch in die plaetse, daer die tot noch toe sonder opspraecke met stichtinge onderhouden is, zullen die dienaeren derzelfder gemeynten voersien, dat die jongelieden geene vergaerderingen aenstellen sonder bywesen eeniger ouderlingen.

Onder stont gescreven ¹⁾: JOANNES DAMIUS, dienaer des woerts tot Haerlem ²⁾, praeses; JOANNES HALLIUS, scribam.